

Упродовж одного місяця вдруге відбулася зустріч Прем'єр-міністра України Юлії Тимошенко і членів Уряду з ученими Національної академії наук України. Після обговорення Програми діяльності Уряду «Український прорив: для людей, а не політиків» на розширеному засіданні Президії НАН України 15 січня ц. р. (звіт надруковано у «Віснику НАН України». — 2008. — № 1) спільно розглянуто питання «Про найважливіші напрями наукових досліджень і розробок» на розширеному засіданні Бюро Президії НАН України 31 січня ц. р. Уміщуємо в номері матеріали цього засідання.

Прем'єр-міністр України Юлія ТИМОШЕНКО:

НЕ МОЖЕ БУТИ ДИНАМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ БЕЗ ОБ'ЄДНАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ НАУКИ І ВЛАДИ

Засідання відкрив президент Національної академії наук академік НАН України Б.Є. Патон. Він зазначив, що урядовці і вчені зустрічаються вже вдруге протягом січня, і це, на його думку, так само як і рішення, прийняте на засіданні Кабінету Міністрів 23 січня, переконливо засвідчує рішучість намірів Уряду залучити науку до розв'язання найважливіших проблем нашої країни, налагодити ефективну співпрацю з Національною академією наук. Подякувавши Прем'єр-міністрові України за ініціативу і наполегливість у цій справі, Б.Є. Патон повідомив, що до Кабінету Міністрів уже надіслано пропозиції щодо включення представників Академії до складу колегій, науково-технічних рад міністерств, інших центральних органів виконавчої влади. Цей крок сприятиме підвищенню рівня наукового та науково-технічного забезпечення галузей економіки й інших сфер діяльності.

Уже найближчим часом від Академії надійдуть пропозиції щодо запровадження інших заходів із формування ефективного механізму взаємодії науки і влади. Учені НАН України також готують відповідні обґрунтування до питань, які, на їхню думку, доцільно розглянути на засіданнях Кабінету Міністрів.

«Мета сьогоднішньої зустрічі полягає насамперед в обговоренні переліку найважливіших напрямів наукових досліджень та розробок, реалізація яких дозволить суттєво прискорити соціально-економічний розвиток держави, забезпечити якісне зростання конкурентоспроможної вітчизняної економіки», — сказав президент НАН України. Усі пріоритетні напрями визначили секції та відділення Академії за відповідним дорученням Прем'єр-міністра на засіданні Кабінету Міністрів 23 січня ц. р. Перелік пріоритетних напрямів також роз-

глянула Рада президентів академій наук України, після чого до нього включили важливі доповнення й уточнення. Напрями наукових досліджень і розробок, що ввійшли до переліку, справді відповідають як сучасним тенденціям розвитку науки і техніки, так і, що дуже важливо, потребам економічного, соціального й технологічного розвитку України.

Передусім ці напрями стосуються енергетики, видобувної галузі, агропромислового комплексу. Значний науковий доробок допомагає розробленню інформаційних технологій та систем, створенню конкурентоспроможного програмного забезпечення. Борис Євгенович нагадав, що, незважаючи на всі труднощі попередніх років, Національна академія наук залишається загально визнаним матеріалознавчим центром, який має чимало вагомих наукових результатів зі створення нових матеріалів, методів їх з'єднання та оброблення.

Б.Є. Патон зазначив, що вчені не повинні залишитись осторонь такого пріоритетного напрямку, як наноматеріали та нанотехнології. Можна без перебільшення стверджувати, що в найближчі десятиріччя розвиток нанотехнологій стане однією з основних рушійних сил нової науково-технічної революції.

Усім присутнім добре відомо, наголосив Борис Євгенович, що Україна володіє потужною газотранспортною системою, яка є її справжнім національним багатством. Проте на сьогодні близько 30% газопроводів відпрацювали свій амортизаційний термін, майже 60% перебувають в експлуатації протягом 10-30 років, третина газоперекачувальних агрегатів виробила свій ресурс і потребує реконструкції. Водночас установи Академії наук, галузеві науково-дослідні інститути мають великий арсенал технологічних розробок, які дають змогу забезпечити подовження ресурсу, модернізацію та підвищення ефективності транспортування

природного газу вітчизняною газотранспортною системою.

Учені-суспільствознавці, за словами Б.Є. Патона, запропонували напрями досліджень, які сприятимуть реалізації політико-правових, економічних та управлінських механізмів зміцнення конкурентоспроможності України, формуванню суспільства та економіки, заснованих на знаннях. Безумовно, у центрі цих пріоритетів має бути людина, забезпечення захисту її прав і свобод, усебічного гармонійного розвитку.

Стосовно подальшої долі найважливіших напрямів наукових досліджень і розробок та механізмів їхньої реалізації, то, на думку президента НАН України, слід продовжити роботу з уточнення та конкретизації запропонованого переліку. За окремими напрямами або їхніми розділами доцільно сформувані відповідні державні цільові програми. Важливо також реалізувати інноваційні проекти для створення і впровадження принципово нових технологій, засобів виробництва, матеріалів, іншої наукоємної та конкурентоспроможної продукції. На всіх цих найважливіших напрямках потрібно сконцентрувати всі ресурси і внутрішні можливості, забезпечити ефективну координацію досліджень, насамперед цілеспрямованих і перспективних розроблень усіх наукових установ, незалежно від їх відомчого підпорядкування.

Потім Б.Є.Патон запросив до слова **Прем'єр-міністра України Ю.В. Тимошенко.**

На початку промови Юлія Володимирівна нагадала учасникам засідання висловлену під час попередньої зустрічі свою думку про те, що не може бути нормального й динамічного розвитку країни без об'єднання можливостей науки і виконавчої влади. Відтоді вже зроблено в цьому напрямі кілька важливих кроків. Указом Президента

України Б.Є. Патона призначено членом Ради національної безпеки і оборони, і він тепер представлятиме Національну академію наук України на засіданнях РНБО України під час обговорення найважливіших і найактуальніших проблем розвитку нашої держави. Крім того, на засіданні Уряду 23 січня за участю Б.Є.Патона прийнято рішення щопонеділка передавати до Національної академії наук порядок денний засідань Кабміну, щоб отримати від учених пропозиції, зауваження і поради. До колегій міністерств, за пропозицією НАН України, введено вчених з метою активізації співпраці, розроблення заходів щодо виконання Програми діяльності Уряду, а також упровадження пріоритетних напрямів розвитку науки через відповідні профільні міністерства.

Прем'єр-міністр запропонувала налагодити ще один більш оперативний канал співпраці Уряду й НАН України через міністра економіки члена-кореспондента НАН України Богдана Данилишина, заступника міністра Кабінету Міністрів Георгія Берадзе і керівника апарату Прем'єр-міністра України Михайла Лівінського. Забезпечення щоденного зв'язку з ученими дасть можливість зробити таку співпрацю головною рушійною силою реформ і розвитку нашої держави, допоможе Урядові визначити пріоритети і наукові розробки, які є найважливішими для України.

«Я переконана, що наша наука 17 років не відпочивала, як відпочивали деякі урядові структури. Ви здобували світове визнання навіть без уваги держави і будь-якої підтримки з її боку. Ви отримували патенти на винаходи і відкриття, ваші наукові розроблення свідчать про те, що ви встановили контакт зі світом, але ще не встановили контакт із власним Урядом. Я хочу це виправити, дуже хочу, щоб Україна отримала від вас інтелектуальний дороговказ», — зазначила Прем'єр-міністр України.

Завершуючи промову, Юлія Володимирівна запропонувала виокремити 10 пріоритетних наукових розроблень, які мають важливе значення для світу й України, щоб під час коригування цього річного бюджету зробити перший крок до формування його видатків не просто на поточні загальні потреби, а на виконання цільових програм. Важливо сконцентрувати бюджетні фінанси на проривних напрямках наукових розроблень, щоб Україна отримала чіткі позитивні зрушення у своїх економічних показниках.

Після Ю.В. Тимошенко виступили вчені НАН України, зацентрувавши увагу на науковому забезпеченні розв'язання актуальних проблем суспільного розвитку. **Перший віце-президент — головний учений секретар Національної академії наук України академік НАН України А.П. Шпак** порушив принципові питання, що стосуються наноматеріалів і нанотехнологій. По перше, ці роботи вимагають значних коштів. Наприклад, США витратили на них 3 млрд дол., Японія — понад 1 млрд дол., у програмі Євросоюзу передбачено 1,5 млрд євро. Дуже цікава система організації цих робіт: до їх координації залучено урядовців найвищого рангу, активно відгукнулись і бізнесмени. Зараз завершується підготовка Національної програми з наноматеріалів і нанотехнологій. Академік наголосив на важливості максимального врахування накопиченого позитивного досвіду. По-друге, не можна обійтися без сучасного наукового обладнання. Цього року Академію знову змусили проводити тендери на закупівлю такого обладнання. Потретьє, необхідно (це найважливіше питання!) залучити до науки добре підготовану наукову молодь. Тому знову потрібно повернутися до ідеї створення в системі Академії наук університету, який би спеціально готував фахівців у цій галузі.

У своєму виступі **президент Академії медичних наук України академік НАН України А.Ф. Возіанов** перелічив пункти представленої програми, які підтримує АМН України. Існують зауваження, за словами А.Ф. Возіанова, до пункту, в якому йдеться про генно-інженерні технології з використанням рекомбінантних білків. Тут не передбачено належного фінансування, і мова йде чомусь тільки про лікування інфекційних хвороб, хоча в усьому світі це завдання стоїть набагато ширше.

На думку **віце-президента НАН України академіка НАН України В.М. Литвина**, головне завдання вчених сьогодні — визначити первісні ланки, вхопившись за які, можна витягнути весь ланцюг нинішніх проблем України. Існує декілька проблем, у розв'язанні яких позиція Академії була, є і буде визначальною, зазначив він. Це, наприклад, мовна проблема, хоча її досить часто заполітизовують, або ж проблема якісної наукової експертизи суспільно значущих проектів, у позитивному розв'язанні якої, зрозуміло, дуже зацікавлені вчені НАН України. Але якщо виконувати всі необхідні експертизи, то тоді, власне, ніколи буде працювати над самими науковими проектами. Отже, треба передбачити матеріальне стимулювання тих людей, які виконують позапланову роботу. В.М. Литвин зазначив, що перед Україною стоять два основні завдання. Перше — це забезпечення суб'єктності України, а друге — модернізація країни, або, вживаючи сучасний термін, прорив. Україна підійшла впритул до того, що вже вичерпано можливості державотворення на базі тих уявлень, тієї політики і тих політиків, які були раніше. Або ми перейдемо в нову якість, або говоритимемо про Україну як про втрачену державу. До останнього часу, говорить учений, ми зосереджували зусилля на відновленні рівня промислового розвитку 1990 року. А чи не застарів цей підхід? Інший варіант — це ді-

яти навздогін, купувати нові технології і намагатися впровадити їх. 10 країн — нових членів ЄС — так і роблять. В урядових програмах потрібно широко осмислити й обґрунтувати розвиток України. Слід обговорити таку тему: «політико-правові, управлінські та економічні засади зміцнення конкурентоспроможності України». Необхідно підвищити рівень фінансування установ секцій соціогуманітарних наук, бо зараз його вистачає лише на зарплату та комунальні послуги. Завершуючи виступ, В.М. Литвин звернувся до Прем'єр-міністра з проханням профінансувати видання праці «90 років Українському уряду», яку підготував Інститут історії України НАН України.

Як відзначив у своєму виступі **генеральний директор Кібернетичного центру НАН України академік НАН України І.В. Сергієнко**, установи Відділення інформатики на найвищому європейському рівні розробляють сучасні інформаційні, пошукові та обчислювальні системи. Порівняймо хоча б вітчизняні системи відеоспостереження. Держава зараз витрачає величезні кошти на закупівлю закордонних аналогів таких систем, тоді як налагоджена співпраця в цій галузі між академічними установами, фахівцями з вищих навчальних закладів, бізнес-структурами та державою дала б змогу ці кошти зекономити.

Нині існують великі труднощі з реалізацією інноваційних проектів, які розроблені установами Відділення фізико-технічних проблем матеріалознавства, зауважив **академік-секретар цього Відділення, академік НАН України І.К. Походня**. Зокрема, до дуже значних збитків призводять тендерні процедури, організовані хибним чином. Потрібно скасувати закон, що зобов'язує державні академічні установи та підприємства працювати на тендерній основі.

У своєму виступі **академік-секретар Відділення молекулярної біології, біохімії,**

експериментальної і клінічної фізіології, академік НАН України С.В. Комісаренко вказав на необхідність створення в системі Національної академії наук України сучасного центру біотехнологій та забезпечення його відповідного фінансування. На думку вченого, потрібно скоординувати зусилля академічних установ, установ АМН України, СБУ, інституцій, що перебувають у підпорядкуванні уряду, задля розв'язання складного комплексу проблем біобезпеки.

Запасів вуглеводнів (нафти, газу) за нинішніх темпів споживання вистачить на 25–30 років, попередив **директор Інституту геологічних наук академік НАН України П.Ф. Гожик**. Головна вада Національної програми видобутку нафти і газу — це орієнтація тільки на бюджетні кошти, чого, зрозуміло, недостатньо. Якщо ми вкладати мемо не лише бюджетні кошти, але й гроші спонсорів, то через п'ять — десять років вийдемо на цілком пристойний рівень видобування нафти і газу, вважає академік. Але потрібно вдосконалити систему оподаткування, переглянути зазначену Національну програму, активніше використовувати газогідрати, а також забезпечити відповідні структури буровим обладнанням.

За словами **віце-президента НАН України академіка НАН України В.Д. Походенка**, для радикального розв'язання проблеми залучення обдарованої молоді до наукової діяльності та її закріплення в наукових установах, зокрема в НАН України, необхідно, щоб держава надала масштабну допомогу молодим ученим у розв'язанні житлової проблеми передусім шляхом будівництва службового житла. Така допомога потрібна і для прискореного переоснащення наукових установ новітнім науко-

вим обладнанням, сучасною комп'ютерною технікою, для забезпечення стрімкого підвищення престижу праці вченого в суспільстві. Водночас заходи, які здійснюватиме держава для підтримання вітчизняної науки, не повинні обмежуватися лише програмою для молодих учених, а мають передбачати системну підтримку всієї наукової сфери, що дозволить закріплювати в наукових установах не лише молодь, але й учених інших вікових категорій.

Президент **Академії правових наук України академік НАН України В.Я. Тацій** вважає одним із найбільш важливих питань експертну оцінку законопроектів. Академія правових наук розробила методіку проведення таких експертиз. Є ґрунтовні напрацювання, що стосуються Інноваційного кодексу України. Торкаючись теми попереднього виступу щодо розв'язання житлової проблеми, В.Я. Тацій навів пропозицію Академії правових наук дозволити бюджетним організаціям давати безвідсотковий кредит своїм співробітникам. Це, до речі, не потребує витрат із бюджету. Гроші, що надходять до науково-дослідних інститутів і вищих навчальних закладів завдяки позабюджетній діяльності і спонсорам, не слід розглядати як бюджетні кошти, їх варто залишити для потреб цих установ.

Підсумки засідання підбили президент Національної академії наук України академік НАН України Б.Є. Патон і Прем'єр-міністр України Ю.В. Тимошенко. За його результатами прийнято Постанову Бюро Президії НАН України, у якій схвалено перелік найважливіших напрямів наукових досліджень і розробок.